

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Kolmontbos, Tongeren (Overrepen)

Cultuurhistorisch landschap

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Kolmontbos, Tongeren (Overrepen) – cultuurhistorisch landschap

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/73083/104.1

Inge Verdurmen

4/03/2024

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte.....	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Fysische geografie.....	4
1.2.2.	Cultuurhistorisch landschap	6
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	13
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed.....	14
2.	Evaluerend gedeelte	14
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	14
2.1.1.	Historische waarde	14
2.1.2.	Esthetische waarde.....	15
2.1.3.	Wetenschappelijke waarde	15
2.1.4.	Ruimtelijk-structurende waarde	15
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	15
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	16
2.4.	Juridische toestand.....	16
2.4.1.	Onroerend Erfgoed	16
2.4.2.	Omgeving	17
2.4.3.	Natuur en Bos.....	17
2.4.4.	Landbouw en Visserij.....	18
2.4.5.	Water	18
3.	Beheersvisie	19
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	19
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	20
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed.....	20
4.	Bronnen	21
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	22
5.1.	Omgevingsplan	22
5.2.	Fotobijlage	22
5.3.	Documentatie	22
5.4.	Passende beoordeling	22

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Het beschermingsvoorstel voor de burcht van Kolmont als archeologische site vloeit voort uit een waarderingsonderzoek dat in opdracht van het Agentschap Onroerend Erfgoed werd uitgevoerd door het studiebureau RAAP. Het rapport van dit onderzoek werd opgeleverd in 2019. Om het rijke erfgoedverhaal van de site in al zijn facetten te kunnen vatten, was ook een bescherming als monument en cultuurhistorisch landschap nodig. De drie beschermingen zijn opgenomen in de beschermingskalender voor 2023.

1.1. Situering

Kolmontbos bevindt zich ten noordwesten van de stad Tongeren in de deelgemeente Overrepen. Het gebied is 18 ha groot en ligt op de overgang van vochtig naar droog Haspengouw, op de flank van de vallei van de Fonteinbeek en maakt deel uit van het bosreservaat 'Kolmontbos' met overwegend beuk en zomereik. In het bos ligt de burchtruïne van Kolmont die gebouwd werd op een westelijke uitloper van het plateau tussen Overrepen en Tongeren. De inplanting van de burchtruïne op een verhevenheid in een depressie, accentueert de natuurlijke topografie van het gebied.

Het gebied maakt deel uit van de 'Valleien van Mombeek en Fonteinbeek met burcht en bos van Kolmont', vastgesteld als landschapsatlasrelict in 2018 omwille van zijn historische, archeologische, esthetische en ruimtelijk-structurele waarde.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Fysische geografie

1.2.1.1. Topografie

Kolmontbos ligt in Haspengouw op de noordelijke rand van de vallei van de Fonteinbeek. Plaatselijk kenmerkt het landschap zich door duidelijke hoogteverschillen, deels veroorzaakt door de insnijding van rivieren en beken. De hoogte varieert van 105 m in het noordelijk deel naar 65 m in de vallei van de Fonteinbeek¹.

Ten noorden van het gebied ligt een plateau dat een interfluvium vormt voor het stroomgebied van de Lerenbeek enerzijds en de Fonteinbeek anderzijds. De burcht en het bos bevinden zich in een steil en kort dal met in het zuidoosten twee opvallende 'tenen' van het plateau gevormd door dalhoofderosie. Deze opduikingen hebben uitgesproken steile hellingen en worden gescheiden door een smal dal². Hierdoor vertoont het bos twee insnijdingen. Aan de voet van de oostelijke teen (ten westen) ligt een vijftal inhammen of kuilen op een rij, mogelijk het resultaat van kleinschalige grondwinning. De rechthoekige kuilen zijn circa 5 m breed en circa 10 m diep. In de bosrand in het zuidoosten liggen verschillende ronde kuilen. Op verschillende plaatsen zorgen relicten van oude paden of holle wegen en perceelsgrenzen voor kleine niveauverschillen.

Bij de uitbouw van de burcht werd gebruik gemaakt van het natuurlijk reliëf dat werd gemodificeerd in functie van de defensie van de burcht. De burchtheuvel bestaat uit twee niveaus, elk omgeven door een wal. Het onderste niveau bestaat uit een droge gracht en een buitenste wal en het bovenste niveau omvat het opper- en neerhof van de burcht. De onnatuurlijk steile hellingen van de burchtheuvel wijzen er op dat de huidige vorm werd gemodelleerd door de mens. Voor het ontstaan van de burchtheuvel op zich zijn twee hypothesen. De eerste hypothese stelt dat de heuvel in oorsprong een derde uitloper is van het plateau aan de noordoostzijde van de burcht die werd losgegraven. Volgens de tweede hypothese is de burchtheuvel ontstaan door een aardverschuiving van het *deep seated* type³.

¹ JANSSENS 2002, 3.1.

² RYSSAERT et al. 2020, 96.

³ *Idem*, 96-97.

De analyse van het historisch kaartmateriaal leert dat er een evolutie is naar een steeds opener landschap in het westen van Kolmontbos. Hierdoor zal erosie ongetwijfeld toegenomen zijn. Ook in het bebost areaal in de onmiddellijke omgeving van de burcht zijn er tal van aanwijzingen dat de grond verplaatst is. Op zowel de helling van de centrale burchtheuvel als op de omwallingen errond werd systematisch afgeschoven materiaal gekarteerd⁴.

1.2.1.2. Geologie

De oudste bodemlagen zijn gevormd in het Krijt en bestaan dan ook voor een groot deel uit krijt. Deze secundaire lagen werden in het tertiair afgedekt door formaties van het Oligoceen (mariene en continentale zandlagen van het Tongeriaan en Rupeliaan).

In het pleistoceen trad erosie op en werden riviervalleien en beekdalen uitgesneden. Het dal waarin de burcht(heuvel) ligt werd toen gevormd⁵. In de laatste Weichsel ijstijd domineerde een koud en droog klimaat. Een gordel van eolische afzettingen van löss en zand onder andere uit de droogliggende Noordzee werd afgezet en vlakke het aanwezige reliëf plaatselijk uit. Periglaciaire omstandigheden zorgden voor de vorming van asymmetrische dalen.

Op het einde van het laatglaciaal warmde het klimaat op en startte het opvullen van de eerder gevormde valleien door fluviatiele sedimentatie. De afzettingen bestonden overwegend uit door de rivier herwerkt materiaal van tertiaire oorsprong en het tijdens de ijstijden aangewaaid löss. De opvulling van de dalen zette zich voort in het holoceen. Als resultaat van ontbossingen onder andere door de mens nam de erosie op hellingen toe. Hierdoor werd het leempakket plaatselijk geërodeerd en opnieuw afgezet in depressies, als colluvium en in rivierdalen, als alluvium⁶. Het leemdek kan dus plaatselijk van dikte verschillen. Tijdens het holoceen vond ook veenvorming plaats in de dalbodems.

Holocene hellingsprocessen zorgden voor verplaatsing van de tertiaire sedimenten op hellingen en aan de rand van rivierdalen. Als resultaat is er rond de burchtheuvel een groot scala van verschillende tertiaire lagen aan het oppervlak komen te liggen die de bron vormden voor een groot deel van de quataire sedimenten die het landschap nu grotendeels afdekken⁷.

1.2.1.3. Bodem

De bodems vertonen een sterke variatie en wisselen op korte afstanden tussen bodemserie of afzettingsslaag. Er zijn opduikingen met uitgesproken zandig karakter, doorgaans op de topografisch hogere liggingen en heuvelkammen, soms in combinatie met plaatselijke silex-keien of geoxideerde bruinrode ijzerzandstenen⁸. In de meeste depressies en zijn de substraten zandlemig tot uitgesproken lemig en lokaal zelfs overlopend in zwaar kleisubstraat.

In het bos hebben hellingsprocessen gezorgd voor verplaatsingen van de afdekkende leemlaag. Dit resulteert in zones met ontsluitingen van tertiaire kleigronden (UDx) en mariene pakketten lemig zand (Sax) en lichte zandleem (PAx). Aan de rand van het bos in het zuidoosten, op de overgang met de vallei, liggen droge leembodems (Abp). Het betreft colluviale sedimenten of hellingsafzettingen zonder bodemprofiel⁹.

De burchtzone en omgeving staan gekarteerd op de bodemkaart als sterk vergraven (OT) en opgehoogde (ON) gronden als gevolg van menselijke ingrepen. De hellingen rond de burchtheuvel hebben een bijzonder heterogene bodemopbouw waar klei, leem, zandleem en zand door elkaar voorkomen. Dit is enerzijds te wijten aan het grote aantal dagzomende lagen van tertiaire ouderdom. Anderzijds hebben hellingsprocessen en menselijke activiteit ook bijgedragen tot het verplaatsen van bodemmateriaal¹⁰.

⁴ *Idem*, 226.

⁵ RYSSAERT PHILIPSEN & VANHOLME 2020, 80-81.

⁶ BAEYENS 1959, 12-13.

⁷ RYSSAERT et al. 2020, 80-85.

⁸ JANSSENS 2002, 3.2.

⁹ BAEYENS 1959.

¹⁰ RYSSAERT et al. 2020, 137.

De bodemdrainagetrappen vertonen praktisch alle overgangen tussen droog, over matig of gleyig, tot zeer nat en zompig met stagnerend water. De kalkgehalten komen eveneens in wisselende verhoudingen en gevarieerde omstandigheden voor. Plaatselijk erg ondiep in de bodem stoot men op pure schelpenafzettingen. Andere plaatsen kunnen daarentegen sterk uitgeloozd en ontkalkt zijn, met relatief zure bodemprofielen¹¹.

1.2.1.4. Hydrografie

Kolmontbos ligt in het stroomgebied van de Mombeek of Molenbeek en de Fonteinbeek die beide ontspringen bij Tongeren. De beekvalleien zijn asymmetrisch. De Fonteinbeek mondt uit in de Mombeek die op zijn beurt via de Herk uitmondt in de Demer (stroomgebied Schelde). Beide beken zijn onbevaarbare waterlopen van categorie 2 en liggen in het werkingsgebied dat wordt beheerd door Watering De Herk.

Ten noorden van de burcht ligt een bron die zich manifesteert als kleine poel met natte rietrand. Het water van deze bron wordt via een gracht ten oosten van de burcht afgevoerd naar de Fonteinbeek. De bron bevindt zich hier mogelijk door een slecht of niet doorlatende laag in de ondergrond waardoor het grondwater onder invloed van de zwaartekracht naar buiten wordt geforceerd. Deze bron was de voedingsader van de buitenste natte gracht van de burcht. De bron was al grotendeels verveend voor de bouw van de burcht en bestond oorspronkelijk uit een grotere natte zone met hoge grondwaterstand¹².

1.2.2. Cultuurhistorisch landschap

1.2.2.1. Bewonings- en ontginningsgeschiedenis

De dorpen en gehuchten in de omgeving van de burcht van Kolmont hebben een middeleeuwse oorsprong en werden verspreid ingeplant in de vallei of op de hogere gronden aan de rand van de alluviale vlakke.

Vanaf de 7de-8ste eeuw boeten steden zoals Tongeren aan belang in en verwerven de grote abdijen zoals Sint-Truiden en Corbie uitgestrekte gronden of grote landgoederen en worden zo belangrijke spelers. Vaak betrof dit schenkingen van in oorsprong Frankische domeinen. Veel gehuchten gaan vermoedelijk terug op kleine agrarische gemeenschappen bij dergelijke domeinen. Het grondgebied in de (late) middeleeuwen was over vele kleine lenen en/of heerlijkheden versnipperd. Imposante kastelen of hoeves, zoals de Herkwinning of het kasteel van Rooi, vormden waarschijnlijk de zetels van deze heerlijkheden. Hoewel de meerderheid van deze woonkernen pas voor het eerst vermeld wordt in de 10de, 11de en 12de eeuw, gaan de meeste dus terug op een oudere kern¹³.

De plaatsnaam Kolmont wordt voor het eerst vermeld in 1096 en is een samenstelling van 'Kael' (of 'Cael') en 'mont' wat zou verwijzen naar een 'kale berg'¹⁴. Op het einde van de 11de eeuw vormt Kolmont samen met Bilzen een zelfstandige heerlijkheid en was wellicht een enclave binnen het graafschap Loon¹⁵. De natuurlijke heuvel, in combinatie met de bron en daarmee gerelateerde vallei van de Fonteinbeek, bood in de 11de eeuw een gunstige locatie voor het optrekken van een versterking. De ligging nabij de Luikse steden Tongeren en Sint-Truiden en de verbindingsweg tussen de belangrijke handelswegen Hasselt-Tongeren en Tongeren-Sint-Truiden maakten de plek extra aantrekkelijk. Het regelmatig, rastervormig wegenpatroon van het dorp Kolmont wijst op een georganiseerde aanleg. Vermoedelijk werd Kolmont vanuit het kasteel – mogelijk reeds vanaf de 11de eeuw – gestructureerd¹⁶.

¹¹ JANSSENS 2002, 3.2.

¹² *Idem*, 121.

¹³ *Idem*, 17-18.

¹⁴ GYSSELING 1960, dl. 1, 569.

¹⁵ VAES 2016, 48.

¹⁶ RYSSAERT et al. 2020, 69.

Kolmont en de graven van Loon

Het dorp en de burcht van Kolmont zijn nauw verweven met de geschiedenis van het graafschap Loon dat een eerste maal in de bronnen opduikt rond 1015/1030. Kolmont maakte deel uit van de machtsstrijd tussen de graven van Loon en het prinsbisdom Luik en de (latere) hertogen van Brabant. Vanaf het midden van de 12de eeuw bouwen de graven van Loon een territoriaal gezag uit. Loon erkende de Duitse keizer als opperste leenheer maar was tevens een leen van het Prinsbisdom Luik. De burcht van Kolmont is een van de vele burchtsites die geassocieerd worden met de graven van Loon. Zo vormen de kastelen van Montenaken, Korsworm en Brustem in het westen, Millen in het oosten, en Horpmaal, Borgloon en Kolmont in het centrale deel een burchtengordel die de zuid(westelijke) grenzen van het toenmalige graafschap diende te verdedigen tegenover Brabant en Luik¹⁷. Het merendeel zijn mottekastelen uit de 11de-12de eeuw met een indeling in opper- en neerhof die op een strategische locatie werden ingeplant. Telkens ging het om een versterking met een toren op een hoogte of een kunstmatige heuvel en een uitgesproken militair karakter.

Omstreeks 1155 is er geen directe, mannelijke opvolger meer binnen de familie van Kolmont. Dit geeft aanleiding tot een twist tussen enerzijds het Huis van Dabo-Moha en anderzijds de graven van Loon die beide aanspraak maken op de erfenis. Als tegenzet verleent de graaf het Luikse recht aan Kolmont en Bilzen in 1170 in een eerste Loons vrijheidscharter (of keure)¹⁸. De keure bevat de eerste vermelding van een burcht ("*castrum*") in Kolmont. In de loop van de 12de eeuw en later kennen de heren van Loon het Luikse stadsrecht toe aan diverse nederzettingen binnen hun territorium. Algemeen wordt aangenomen dat er sprake was van een bewuste stedenpolitiek vanuit economische en militaire beweegredenen. Een aantal van de vrijheden die stadsrechten ontvingen, groeiden effectief uit tot stad maar dit was niet het geval voor Kolmont.

Toen Lodewijk I een jaar later stierf, kwam het tot een gewapend conflict tussen het huis Dabo-Moha en graaf Gerard I van Loon, zoon en opvolger van Lodewijk I. Deze laatste kon Kolmont definitief in het bezit van het graafschap houden, ditmaal als *allodium*, en dus niet meer als zelfstandige heerlijkheid. Uit deze periode zou de eerste bouwphase van de burcht, de tienhoekige donjon, dateren¹⁹. In 1175 wordt de eerste *castellanus* (burggraaf) in Kolmont in de bronnen vermeld²⁰.

De bouw van de burcht waarvan we vandaag de ruïne zien, wordt gesitueerd tussen de inname door de graven van Loon en de eerste vermelding van de kasteelheer, dus in de jaren 1170/1172-1175²¹. De bouwheren zouden graaf Lodewijk I (ca. 1139-1171) en Gerard van Loon (1171-1194) zijn geweest. Voor de bouw van de Loonse versterking van Kolmont, vermoedelijk dus in het begin van de jaren 1170, werden omvangrijke graaf- en ophogingswerken uitgevoerd. De burchtheuvel werd onderaan omringd met een dubbele gracht en een aarden wal. Voor de bouw van de tienhoekige donjon werd de westelijke tip van de burchtheuvel nogmaals opgehoogd en de bestaande toren van de heren van Kolmont ingemot en geïntegreerd in de nieuwe donjon²². De versterking bestond uit twee delen: een ruime binnenplaats (het neerhof) met binnen de ommuring een vierkante toren, en de eigenlijke burchthoogte met een tienhoekige donjon. Het staat vast dat de nabij gelegen bron de grachten rond het kasteel heeft gevoed. De burcht werd uitsluitend met plaatselijke natuursteen (silex en Maastrichtersteen) gebouwd.

Wellicht lag er binnen de omwalling ook een burchtkapel. Die wordt echter pas voor het eerst vermeld in 1257²³. De castrale kapel zou gewijd zijn aan Sint-Aldegondis, een

¹⁷ DE MEULEMEESTER 1991, 281-282.

¹⁸ VAES 2016, 111.

¹⁹ *Idem*, 29-30, VAES 2016, 138.

²⁰ RYSSAERT et al. 2020, 32.

²¹ *Idem*, 212-213.

²² Zoals voorgesteld in Doperé & Ubregts 1991, 212.

²³ de Borman 1862, 31.

vroegmiddeleeuwse heilige die meermaals als patrones opduikt in de bezittingen van de graven van Loon²⁴.

De grote omvang en de bijzondere architectuur maken duidelijk dat de burcht van Kolmont niet alleen een militair en strategisch belang had, maar ook fungeerde als een uiting van de grafelijke macht. De prestigieuze architectuur ging hand in hand met een hoog bouwtechnisch niveau.

In 1179 komt de graaf van Loon terug in aanvaring met de prins-bisschop van Luik, Rudolf van Zahringen (1167-1191) wat tot een zwaar militair conflict leidt in 1180²⁵. De prinsbisschop trekt op strafexpeditie tegen de graaf van Loon wat leidt tot de vernieling van een reeks Loonse burchten zoals Borgloon, Montenaken en Brustem. Kolmont wordt gespaard. Door een schenking van graaf Lodewijk II van Loon (1194-1218) werd de burcht in 1206 een leengoed van de hertog van Brabant²⁶. In 1217 wordt de stadskeure van Kolmont vernieuwd door de Loonse graaf Lodewijk VII. De keure wordt opnieuw bekrachtigd door graaf Arnold V in 1295 in ruil voor het aanleggen van een weg tussen de vijver en de burcht en deze eeuwig te onderhouden: ... *eenen wech te maecken tussen den wyer ende onsen burch van Colmont, ende dien ten ewigen dagen t'onderhouden op hunne casten*²⁷.

In 1336 sterft graaf Lodewijk IV van Loon kinderloos wat de Eerste Loonse Successieoorlog (1336-1346) inluidt waarbij het kapittel van Luik de opvolging betwistte en de prinsbisschop de burcht van Kolmont bezette²⁸. In 1361-1366 ligt opnieuw een erfeniskwestie aan de basis van de Tweede Loonse Successieoorlog²⁹. Ditmaal eindigde de oorlog met de annexatie van het graafschap door het Prinsbisdom Luik in 1366. De prinsbisschop blijft de hertog van Brabant als leenheer van Kolmont erkennen. Vanaf dat moment verliest de burcht van Kolmont zijn strategisch belang als versterkte site in een grensgebied. De burcht bleef wel bewoond tijdens de 13de en 14de eeuw. Een aantal grond- en bouwwerken in de burcht kunnen mogelijk worden toegeschreven aan de heren Guyghoven, die in 1282 het burggraafschap van Kolmont verwierven en behielden tot in de 15de eeuw³⁰.

De teloorgang van de burcht

De burcht van Kolmont vormt een laatste keer het strijdtoneel in 1488-1489 in de strijd om de functie van nieuwe prinsbisschop. De familie de La Marck aast op deze functie en brengt verschillende burchten opnieuw in gereedheid waaronder Kolmont. De bronnen geven geen uitsluitel of de burcht van Kolmont dan reeds verlaten was. Op 14 september 1489 belegeren de troepen van de prinsbisschop Johan van Horne (1484-1505) de burcht van Kolmont, het laatste bolwerk van de familie de La Marck. Er zouden zware beschietingen plaatsvinden met projectielen en kanonnen. Hiervan getuigt nog de grote bres in de zuidoostelijke zijde van de donjon. Wanneer de torens instortten, geeft het garnizoen van Robert II de la Marck (1468-1536) zich uiteindelijk over³¹. De definitieve ontmanteling van de burcht vond plaats toen de stad Tongeren in 1499 de stenen liet weghalen voor het herstel van de stadsmuren en slechts een ruïne overbleef. Het lot van de burchtkapel is onduidelijk, want in het stadsarchief van Tongeren zijn documenten bewaard waarin nog inkomsten van de kapel van Kolmont worden vermeld voor de 16de, 17de en 18de eeuw³².

²⁴ RYSSAERT et al. 2020, 41-42.

²⁵ VAES 2016, 48-49.

²⁶ DOPERE & UBREGTS 1991, 212; VAES 2016, 142.

²⁷ RYSSAERT et al. 2020, 35. Latijnse transcriptie in HANSAY 1934, 299.

²⁸ VAES 2016, 166.

²⁹ RYSSAERT et al. 2020, 35-36.

³⁰ Idem, 216-217.

³¹ VAES 2016, 49 en 218.

³² Idem, 41.

Pas in de 17de en vooral 18de eeuw duikt Kolmont weer op in de archiefbronnen. In 1761 worden door prins-bisschop Johan Theodoor van Beieren (1703-1763) een aantal gronden in Kolmont, waaronder de burchtruïne met vijvers en bos, in erfpacht gegeven aan Arnold Chretien de Bellefroid (1717-1792)³³. Op een prekadastrale kaart van de stadsvrijheid Tongeren uit 1732 wordt een deel van de vallei van de Fonteinbeek ten zuidoosten van Kolmont weergegeven³⁴. De beekvallei bestaat uit percelen weiland, de hoger gelegen gronden zijn ingericht als akkerland. Een groot perceel weiland in eigendom van de gemeente Overrepen strekt zich uit naar het noordoosten. Dit suggereert dat de meest oostelijke uitloper van Kolmontbos op dat moment nog weiland was en dat de bebossing hier later plaatsvond dan in de zone rond de burchtruïne. Dit beeld komt overeen met de 18de-eeuwse Villaret- en Ferrariskaart waar duidelijk verschil wordt gemaakt tussen het open beekdal en de beboste heuvel waar de burcht zich bevindt. De motteheuvel wordt aangeduid als *château ruiné* en ligt binnen een geïsoleerd bosperceel. In het oosten grenst dit bos aan cultuurland waar de eerste aanzet tot bebossing al zichtbaar is. Ten zuiden van het bos loopt de Fonteinbeek en in het westen wordt de burchtheuvel begrensd door de hoofdweg die Overrepen met Piringen verbindt. In het noorden grenst dit bos aan de boomgaarden, akker- en tuinpercelen bij het dorp. Op de Ferrariskaart bevindt zich ten zuiden van de burcht een strak patroon van parallelle dreven en waterpartijen die deel uitmaken van de tuinaanleg bij het kasteel of de herenhoeve tegenover de burcht.

Kolmont in de 19de en 20ste eeuw

Op de primitieve kadasterkaart van ca. 1844 wordt het volledige perceel bos inclusief de burcht aangeduid als 'In de Groot Hoeve', een verwijzing naar de hoeve tegenover de burcht gelegen. In 1866 wordt op de locatie van de hoeve door de familie Bellefroid een nieuw kasteelvolumen gerealiseerd. De Atlas der Buurtwegen (1840) toont ten zuiden van het bos een voetweg (sentier 18) die vertrekt aan de hoofdweg en parallel loopt met de dreven ten zuiden van de burcht.

Op de topografische kaart van 1871 is het wegennetwerk rondom de burcht sterk gewijzigd en uitgebreid. Voor de eerste maal wordt een weg afgebeeld die doorheen het bos richting de burcht loopt. Het pad start bij de Heideweg ten oosten van de burcht en volgt deels de hoogtelijnen om dan dwars op de helling richting de burcht te leiden. De weg splitst zich en leidt langsheen de gracht/het oude pad richting het beekdal. De parallelle dreven in de zichtas van het kasteel zijn herleid tot 1 strakke toegangsweg van op de Burchtstraat. Op de toegangsweg ligt een kleine zijweg die het plateau opleidt.

Eind 19de eeuw wordt de Kolmontstraat aangelegd en verandert de circulatie in het gelijknamige gehucht. Mogelijk heeft het nieuwe wegtracé te maken met de noodzaak voor een betere verbinding tussen Overrepen en Piringen. De holle weg gaf te veel problemen naar toegankelijkheid en men verkoos om via een boog de helling te overbruggen³⁵. Met de aanleg verdween voorgoed het oude stratenpatroon van het dorp. Ook rondom de burcht werd het padennetwerk uitgebreid.

In het midden van de 19de eeuw ontstaat de geschiedkundige belangstelling voor de burcht van Kolmont. Ook de eerste iconografische voorstellingen van de burcht dateren voornamelijk uit de 19de eeuw en schetsen een geromantiseerd beeld. Ze dateren uit de periode dat het domein in handen was van de familie Bellefroid en de burcht zelf tot een ruïne was herleid. Het integreren van kasteelruïnes en hermodelleren van het middeleeuwse landschap naar een parkomgeving is een breed voorkomend fenomeen vanaf de 18de eeuw. Middeleeuwse ruïnes werden niet alleen geromantiseerd maar gaven de nieuwe eigenaars ook een zeker prestige. Uit de historische bronnen blijkt dat in de 19de eeuw toenmalig eigenaar Hyacinte de Bellefroid restauratiewerken in de ruïne van

³³ DE BORMAN 1862, 69-72.

³⁴ VANDEWAL 2009, kaart 34.

³⁵ RYSSAERT et al. 2020, 59.

Kolmont voorzag³⁶. Mogelijk dateert de smeedijzeren trap die aanwezig is binnen de toren uit deze fase.

Oude prentkaarten leren dat de zuidelijke helling van de burchtheuvel rond 1900 ingericht was met langgerekte bedden, vermoedelijk in functie van groententeelt³⁷. Net op deze locatie is de buitenste wal doorbroken. Deze leemte in de wal biedt een zichtas vanuit het 19de-eeuws kasteel op de moestuin en vice versa. Minstens vanaf de 19de eeuw bevond zich via deze doorbraak ook de toegangsweg naar de burcht. Een dergelijke ingreep past binnen de ontwikkeling van landschapstuinen in de 18de en 19de eeuw.

In de loop van de 20ste eeuw wordt het padennetwerk rondom de burcht verder uitgebouwd, vermoedelijk met het oog op de verdere ontsluiting van de burchtruïne als parkelement binnen het kasteeldomein. Door een aantal oudere paden te verbinden werd een rondgang gecreëerd die begon en eindigde bij de toegangsdreef. Ook via de Heideweg was er aansluiting op de wegen in Kolmontbos. De toegangsdreef zelf werd in de tweede helft van de 20ste eeuw aangepast met een oversteek over de Fonteinbeek.

1.2.2.2. Huidig bodemgebruik en actueel landschap

Kolmontbos is een vrij klein, geïsoleerd bos (17,6 ha) omgeven door hoogstamboomgaarden aansluitend bij de dorpskern van Kolmont. Het maakt deel uit van het traditionele landschap 'Droog Haspengouw' en meer specifiek het 'Boomgaardengebied van Tongeren-Borgloon'³⁸. Kolmontbos is het resultaat van de wisselwerking tussen het natuurlijk landschap enerzijds en cultuurhistorie anderzijds. Dit zorgt ervoor dat de natuur- en cultuurwaarden vandaag duidelijk verweven zijn.

Kolmontbos bestaat voor een groot deel uit oud bos met beuk en zomereik met veel dood hout en monumentale bomen. Dit is het resultaat van een historisch bosbeheer zonder systematische hakhout- of middelhoutuitbating. Bomen die teniet gingen wegens windworp, bliksemingslag, ziekte-aantasting of andere doodsoorzaken, werden sporadisch verwijderd. Plaatselijk zijn daardoor gelokaliseerde verjongingsgroepjes ontstaan. Op het ogenblik van de aankoop door Natuur en Bos in 1991 was er al jarenlang niet meer ingegrepen in de zeer oude bosbestanden en ook sindsdien kent het bos een strikt nulbeheer³⁹. Er zit veel leeftijdsvariatie in de bestanden en plaatselijk zijn kleine verjongingsgroepen ontstaan. Ook de inmiddels ontwortelde of afgestorven zware (en evenzeer lichtere bomen) zijn gewoon ter plaatse gebleven. Het bos en de bosbodem zijn, overwegend althans, gedurende vrij lange tijd (misschien zelfs zeer lang) relatief weinig verstoord geworden. De bosbestanden met zeer oude bomen dateren van voor 1900. Verspreid in het oude loofbos staan ook enkele zwaar ontwikkelde coniferen zoals Europese lork en fijnspar. In het noordoosten domineert jonger bos met vooral abeel, zomereik, beuk en boskers.

Fauna en flora

Kolmontbos is sinds 1995 een integraal bosreservaat. Uit een basisinventarisatie van de vegetatie uit 1997 blijkt dat de boomlaag overwegend is opgebouwd uit zomereik, gewone esdoorn, wintereik en beuk. De struiklaag bestaat uit gewone esdoorn, hazelaar, berk, zwarte els, vlier en wilde lijsterbes. Lokaal werden er zeer zeldzame soorten geregistreerd zoals geel nagelkruid. Op het kalkrijke substraat van de burchtruïne groeien donderkruid en muursla. Het aantal oud bosplanten ligt zeer hoog met vooral daslook, boszegge, Lelietje-van-dalen, dalkruid, witte klaverzuring, eenbes, Adelaarsvaren- en kleine maagdenpalm⁴⁰.

Een inventaris uit 2019 toont aan dat Kolmontbos tot de meest diverse en natuurlijke bossen van Vlaanderen behoort, met een zeer rijke boom- en kruidlaag, een hoge levende voorraad (ca. 650 m³/ha) en uitzonderlijke grote diversiteit en hoeveelheden aan dood hout (98

³⁶ DRIESEN 1851, 63 (noot 3).

³⁷ Mondelinge info B. Woestenborghs.

³⁸ ANTROP 1985.

³⁹ De KEERSMAEKER & VANDEKERKHOVE 2007, 16.

⁴⁰ JANSSENS 2002, 3.4-3.6.

m³/ha, waarvan 54 m³/ha staand, en 44 m³/ha liggend)⁴¹. Ook de densiteit aan monumentale bomen is heel hoog met ruim 15 bomen per ha met een diameter van 80 cm en meer. Dit verklaart ook waarom dit bosreservaat uitzonderlijk rijk is aan doodhoutkevers. De das heeft een hoofdburcht in het bosreservaat. Bovendien komt hier een aanzienlijk aantal Rode Lijstsoorten voor en worden er diverse indicatorsoorten aangetroffen van oud structuurrijk bos die sterk gebonden zijn aan grote hoeveelheden dood hout. Bijzonder is de talrijke aanwezigheid van het Klein vliegend hert (*Dorus parallellipipedus*) te Kolmont⁴².

Landschapselementen

In de 19de eeuw werden de ruïne en het omringend bos geïntegreerd in het kasteeldomein van Kolmont. De burchtruïne werd in het blikveld opgenomen zodat een visuele relatie ontstond tussen het 19de-eeuwse kasteel en de burcht. Door een landschappelijke parkaanleg werd geprobeerd de twee elementen met elkaar te verbinden. Het parkkarakter van het bos werd versterkt door onder andere de plaatsing van ornamentale beelden langs de wandelpaden en de aanplant van solitaire bomen en bomengroepen. Een aantal van deze parkelementen is, weliswaar in vervaagde vorm, nog herkenbaar in Kolmontbos.

Rechts van de toegangsweg naar de onderbreking in de burchtwal staat op een kleine heuvel een imposante zomereik⁴³. De boom heeft een diameter van bijna 5 m en domineert de huidige toegang tot de burchtruïne. Op de voormalige binnenplaats van de burcht staat een recent afgestorven mammoetboom overgroeid met klimop⁴⁴. De mammoetboom werd als solitaire markante boom centraal op de binnenplaats van de burcht geplant. Andere parkbomen op de ruïne zijn een linde, een eik en enkele fijnsparren.

Op de wal van de droge gracht rond de motteheuvel staat ten noordoosten van de ruïne een monumentale opgaande beuk⁴⁵. In de stam van de boom zijn talrijke inkervingen aangebracht. Opmerkelijk is de inscriptie AVV-VVC in kruisvorm, afkorting voor 'Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus'. Deze bekende leuze uit de Vlaamse Beweging was zeer populair tijdens en na de Eerste Wereldoorlog. Andere markante parkbomen rondom de burcht zijn een tweede bruine beuk op de omwalling⁴⁶, enkele solitaire sparren en een taxus op de zuidelijke heuvelflank.

In het bos liggen naast enkele rechte dreven van betrekkelijk jonge leeftijd ook een aantal oude, relatief diepe holle wegen die duidelijk herkenbaar zijn op het DHM. Een holle weg⁴⁷ slingert zich van noordwest naar zuidoost door het bos en is diep ingesneden in de helling van de Oude Berg. In het westen staat in een bocht langs het tracé een groepje van vier monumentale beuken⁴⁸. De dikste stam meet 381 cm, de overige bomen meten 358, 314

⁴¹ VANDEKERKHOVE K. et al. 2021.

⁴² JANSSENS 2002, 3.12; VERSTEIRT 2000.

⁴³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Opgaande zomereik* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307194> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁴⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Mammoetboom Kolmont* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307412> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁴⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Opgaande beuk met inkervingen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307978> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁴⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Opgaande bruine beuk* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308035> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁴⁷ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Holle weg Kolmontbos* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307366> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁴⁸ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Vier opgaande beuken met inkervingen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308033> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

en 286 cm. De beuken staan langs weerszijden van de weg en in de stam van de bomen zijn allerlei inkervingen aangebracht waaronder verschillende data zoals 1958, 1946 en 1940. Ook hier komt de inscriptie AVV-VVC in kruisvorm voor.

Bij een heuveltje met een solitaire fijnspar⁴⁹ splitst de holle weg in een noordelijk en zuidelijk tracé. De fijnspar werd bij de splitsing van twee wegen geplant om dit punt te markeren. Het noordelijk tracé eindigt bij de hoogstamboomgaard ten westen van Kolmontbos. Het zuidelijk tracé draait af naar het zuidwesten richting de burchtruïne. Het tracé van de holle weg is aanwezig op de topografische kaart van 1873 maar het is niet duidelijk of de weg dateert van de parkaanleg op het einde van de 19de eeuw of een relict is van een oudere periode. Langs een deel van het tracé staan een viertal oude knothaagbeuken verspreid langs weerszijden van de holle weg. De knobomen zijn relict van de oorspronkelijke wegbepanting die beheerd werd door periodiek knotten.

De walvormige structuur ten noordwesten van de burchtheuvel is een relict van een holle weg die deel uitmaakte van de middeleeuwse dorpsstructuur. Dit wegtracé vond aansluiting op de holle weg die nu nog steeds in het landschap te zien is⁵⁰.

Een tweede holle weg⁵¹ doorkruist het bos van zuidwest naar noordoost. Het betreft een vrij recht wegtracé dat dwars op de helling loopt en zich diep heeft ingesneden. Langs weerszijden van deze holle weg werden Amerikaanse eiken aangeplant. Langs een zijde van de weg staat ook een rij van een vijftal knothaagbeuken waarvan het dikste exemplaar een stamomtrek heeft van 167 cm. Mogelijk vormen de knobomen een relict van een oude kaphaag.

Het wegtracé valt samen met een perceelsgrens op het primitief kadasterplan (1840-1843). Op de topografische kaart van 1939 maakt het wegtracé deel uit van een rondgang in het bos die uitkomt bij de burchtruïne. Vermoedelijk werden oude wegen en lijnelementen geïntegreerd bij de parkaanleg en inrichting van het Kolmontbos bij het kasteel op het einde van de 19de eeuw. Verspreid in het bos liggen langs de holle wegen nog twee omgevallen stenen sokkels voor parkornamenten.

In de bosrand komen op meerdere locaties verschillende bomen- en struikenrijen voor. Deze lijnaanplantingen komen overeen met historische perceelsgrenzen op het primitief kadasterplan (1840-1843) en werden vermoedelijk aangelegd om een eigendomsgrens te visualiseren. Hoewel de bosrand geleidelijk aan is uitgegroeid naar de vallei, markeren deze bomen- en struikenrijen nog steeds de historische bosgrens van Kolmontbos.

Het Kolmontbos wordt in het zuidwesten begrensd door verschillende soorten lijnaanplantingen⁵². Net op de rand van de helling staat een rij oude knothaagbeuken die recent opnieuw werden geknot. De knobomenrij is vermoedelijk een relict van een voormalige scheidingshaag die de grens van het bos markeerde. In het noordwesten staan verspreid een aantal meidoornstammen die wijzen op een tweede grensmarkering. In het zuidoosten werd een rij van vijf opgaande zomereiken geplant, waarschijnlijk in een recentere periode. Op de topografische kaarten uit de 19de en 20ste eeuw is te zien dat de grens van het Kolmontbos in het zuidwesten min of meer stabiel is gebleven, onder meer door de aanwezigheid van een rechte toegangsweg die georiënteerd is op de historische hoeve en het kasteel van Kolmont aan de overzijde van de Burchtstraat.

⁴⁹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Fijnspar bij splitsing wegen* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308034> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁵⁰ RYSSAERT et al. 2020, 228.

⁵¹ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Holle weg* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307977> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁵² INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Lijnaanplantingen als bosgrens* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307344> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

Aan de zuidrand van Kolmontbos staat onderaan de helling een rij van een tiental imposante opgaande eiken op een talud⁵³. De grootste stamomtrek bedraagt 251 cm. Aan de voet van dit talud staat ook een relict van een meidoornhaag die sterk is doorgeschoten. In het zuidoosten van Kolmontbos staat aan de bosrand eveneens een relict van een meidoornhaag⁵⁴. Het betreft een doorgeschoten haag met een tiental nog levende exemplaren. De oorspronkelijke knothoogte ligt op 130 cm en de dikste stamomtrek bedraagt 98 cm. Eens de grensfunctie van de haag verdween, werd de haag niet langer onderhouden. Kolmontbos volgt in het oosten de steile helling van de Fonteinbeek. Aan de bosrand staat op een talud een rij van 15 haagbeuken⁵⁵. Het gaat om voormalige knobomen die zijn uitgegroeid na het staken van het knobehoor.

Het bos van Kolmont grenst in het noordwesten aan een weideboomgaard met een poel. Ter hoogte van de poel wordt de bosgrens gemarkeerd door een rij voormalige knobomen⁵⁶. De rij bestaat uit drie laag geknotte essen waarvan de dikste stam een omtrek heeft van 251 cm. Vervolgens wordt de rij aangevuld met een vijftal knothaagbeuken. De bomenrij wordt afgesloten met drie sterk uitgegroeide haagbeuken die vrij hoog werden geknot, op gemiddeld 3 m hoogte. Eén van de takken op de knot is telkens uitgegroeid als opgaande stam. Deze bomen staan op een boswal, vermoedelijk een relict van een oude wal die de grens van het bos markeerde.

Zichten

De beboste heuvel van Kolmontbos vormt een markant element in het landschap. Van op de Burchtstraat ten westen is er een open zicht op het bos met de ruïne die de vallei domineren. Ook van in de vallei van de Fonteinbeek ten zuiden zijn er zichten op Kolmontbos. De bebossing op en rondom de burcht zorgt voor een dicht scherm maar naar het zuidwesten zijn er van op de burchtruïne zichten op de imposante zomereik en de lagergelegen open vallei van de Fonteinbeek.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1. Plateau met steile hellingen gescheiden door smal dal
 - a. Uitgesproken topografie met twee tenen
 - b. (Ontginnings)kuilen aan de westrand en ten zuidoosten van de oostelijke teen
2. Loofbos met relicten van parkaanleg
 - a. Bosbestanden van beuk en zomereik van voor 1900
 - b. Onverharde holle wegen
 - i. Holle weg met oriëntatie noordwest-zuidoost (ID 307366) met knothaagbeuken en vier beuken met inkervingen (ID 308033)
 - ii. Holle weg met oriëntatie zuidwest-noordoost (ID 307977) met Amerikaanse eik en knothaagbeuken
 - c. Perceelsrandbeplanting op oude bosgrens
 - i. In het oosten: talud met knothaagbeuken (ID 307973)
 - ii. In het zuidoosten: meidoornhaag (ID 308019)
 - iii. In het zuiden: talud met opgaande eiken en meidoorn (ID 307974)

⁵³ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Talud met opgaande eiken en meidoorns* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307974> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁵⁴ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Meidoornhaag* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308019> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁵⁵ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Rij knothaagbeuken op talud* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307973> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

⁵⁶ INVENTARIS ONROEREND ERFGOED 2023: *Knobomenrij met es en haagbeuk* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307196> (geraadpleegd op 20 juni 2023).

- iv. In het zuidwesten: lijnaanplantingen (ID 307344) van haagbeuk, meidoorn en zomereik
- v. In het noordwesten: boswal met knotbomen van es en haagbeuk (ID 307196)
- d. Oud bosssoorten (daslook, boszegge)
- e. Twee natuurstenen sokkels als relict van parkornamenten
- f. Solitaire parkbomen
 - i. Fijnspar op heuveltje bij splitsing holle weg (ID 308034)
- 3. Motteheuvel met burchtruïne en omwalling
 - a. Restanten van muurwerk
 - b. Gracht- en walstructuren als restant van de defensieve structuur van de voormalige burcht
 - c. Solitaire markante bomen
 - i. Monumentale zomereik (ID 307194)
 - ii. Mammoetboom (ID 307412)
 - iii. Monumentale beuk met inkervingen (ID 307978)
 - iv. Monumentale opgaande beuk (ID 308035)
 - d. Zichten van in de vallei van de Fonteinbeek en van op de Burchtstraat op de burchtruïne

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens meerdere plaatsbezoeken op 22/02/2019, 29/05/2020 en 15/02/2022 en 26/04/2023. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Kolmontbos wordt beheerd als natuurreservaat en hier geldt een nulbeheer. Omgevallen of afgestorven bomen worden niet verwijderd en er is veel opslag van braam op de motteheuvel. In de buitenste wal bevinden zich dassenburchten.

De houtige beplantingen met erfgoedwaarde bestaan uit verschillende types. Van de solitaire markante bomen zoals de zomereik en beuken is de vitaliteit en conditie goed. De mammoetboom is recent op natuurlijke wijze afgestorven. Alle houtkanten hebben achterstallig onderhoud doordat hakhout niet meer periodiek werd afgezet. Hierdoor worden de kruinen te zwaar en is er risico op uitval. De hagen zijn niet meer onderhouden waardoor ze zijn uitgegroeid. De hagen zijn ook niet meer ingeboet en hierdoor onvolledig. Ten zuiden van het bos werd de rij haagbeuken recent opnieuw geknot.

De verschillende holle wegen zijn nog herkenbaar maar worden weinig gebruikt door de ontoegankelijkheid van het bosreservaat. Hetzelfde geldt voor de cirkelvormige en rechthoekige (ontginnings)kuilen aan de zuidrand van het bos waar natuurlijke erosie zorgt voor het vervagen van de contouren.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. Historische waarde

De ruïne van de burcht van Kolmont is een indrukwekkende getuige van het middeleeuwse graafschap Loon. De imposante resten van de omvangrijke burcht uit de jaren 1170 laten nog steeds de politieke ambities en territoriale pretenties van de graven van Loon zien, meer bepaald de machtsstrijd met het prinsbisdom Luik in dit vroegere grensgebied. Door zijn strategische ligging en als deel van een defensieve gordel van militaire versterkingen, speelde de burcht een belangrijke rol in de geschiedenis van het graafschap. Geschreven en cartografische bronnen tonen aan dat de ruïne eeuwenlang een plaats van historische

betekenis bleef, lang nadat de militaire en representatieve rol van de burcht was uitgespeeld. De historische en oudheidkundige studies die al sinds de 19de eeuw aan de burcht zijn gewijd, wijzen op de lange waardering van de site als een historische bezienswaardigheid.

In de 19de eeuw werden de ruïne en het omringend bos geïntegreerd in het kasteeldomein van Kolmont wat gepaard ging met een landschappelijke parkaanleg. In Kolmontbos vormen de monumentale solitaire bomen, holle wegen, bomengroepen en -rijen nog herkenbare elementen van deze historische parkaanleg. Knotbomenrijen en hagen aan de bosranden zijn zeldzame relictten van historische grensmarkeringen en getuigen van de rijke ontginning- en beheergeschiedenis van dit bos.

2.1.2. Esthetische waarde

De burcht van Kolmont is door zijn ligging boven op een steile helling een herkenbaar en dominant element in het landschap. De ruïne is omringd door bos gekenmerkt door monumentale beuken wat zorgt voor een indrukwekkend visueel ensemble.

2.1.3. Wetenschappelijke waarde

Het bos van Kolmont is sinds het einde van de 18de eeuw ononderbroken bebost gebleven. Het historisch minder intensief beheer is een zeldzaam gegeven en zorgde voor meer dood hout en een groot aantal monumentale bomen. Op de restanten van de voormalige burcht is zo een uniek bosgebied ontstaan met een bijzondere fauna en flora waaronder talrijke oudbosplanten. Het bos van Kolmont biedt door zijn bijzondere beheergeschiedenis veel potentieel voor wetenschappelijk onderzoek naar oudbossoorten.

2.1.4. Ruimtelijk-structurerende waarde

De burchtruïne van Kolmont is een bepalend structurerend element voor de omgeving. Het geheel van grachten, wallen, burchtheuvel en bouwkundige resten is een sinds eeuwen beeldbepalend landschapselement. Het silhouet van de steile burchtheuvel met daarop de resten van de donjon en andere overblijfselen van de burcht is een opvallend visueel baken in de vallei van de Fonteinbeek.

Kolmontbos, gelegen op een verhevenheid in een depressie, vormt een dominant element en is zichtbaar van in de ruime omgeving. De inplanting van de burcht van Kolmont accentueert daarenboven de natuurlijke topografie van het gebied.

2.2. Motivering van het type bescherming

'Kolmontbos' wordt beschermd als cultuurhistorisch landschap. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een cultuurhistorisch landschap als volgt: "een begrensde grondoppervlakte met een geringe dichtheid aan bebouwing en een onderlinge samenhang waarvan de verschijningsvorm en de samenhang het resultaat zijn van natuurlijke processen en van maatschappelijke ontwikkelingen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

De burchtruïne met motteheuvel en omwalling getuigt van een korte maar belangrijke tijdsopname die bepalend was voor de evolutie van het Kolmontbos. Het huidig bestand aan monumentale bomen is het rechtstreeks resultaat van een specifiek historisch beheer. De verschillende relictten van de 19de-eeuwse parkaanleg en de beplantingen op de historische bosgrens liggen vandaag verspreid in het bos en voegen extra tijdslagen toe. De huidige natuurwaarden zijn een rechtstreeks gevolg van de historische ontwikkelingen die hier plaatsvonden. Gezien de onlosmakelijke samenhang tussen topografie, flora, hydrografie, archeologie en cultuurgeschiedenis, is een bescherming als cultuurhistorisch landschap aangewezen.

De burchtruïne wordt beschermd als monument. De burchtruïne en de aanpalende boomgaard ten noordwesten worden beschermd als archeologische site.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De ruime omgeving van Kolmontbos met de beekvallei en de boomgaarden maakt reeds deel uit van het vastgesteld landschapsatlasrelict 'Valleien van Mombeek en Fonteinbeek met burcht en bos van Kolmont'. De bescherming als cultuurhistorisch landschap concentreert zich op het historisch bos en de burchtruïne.

De afbakening volgt grotendeels de contouren van het bosreservaat Kolmontbos met inbegrip van de burchtruïne en motteheuvel. De begrenzing werd verfijnd door de perceelsrandbeplanting die de historische bosgrens markeert mee op te nemen. Recent beboste percelen zoals aan de oostrand van Kolmontbos werden niet mee opgenomen. Voor de afbakening werd er zoveel mogelijk gebruik gemaakt van perceelsgrenzen en fysieke harde grenzen.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Volgende sites vallen binnen de perimeter van de voorgestelde afbakening (toestand 12/05/2023):

Niet -vastgestelde inventaris bouwkundig erfgoed

Burcht van Kolmont (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/37528>)

Niet-vastgestelde landschapsatlasrelicten

Holle weg Kolmontbos (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307366>)

Holle weg Kolmontbos (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307977>)

Niet-vastgestelde inventaris houtige beplantingen met erfgoedwaarde

Opgaande zomereik (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307194>)

Mammoetboom Kolmont (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307412>)

Opgaande beuk met inkervingen (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307978>)

Opgaande bruine beuk (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308035>)

Lijnaanplantingen als bosgrens (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307344>)

Fijnspar bij splitsing wegen (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308034>)

Vier opgaande beuken met inkervingen (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308033>)

Knotbomenrij met es en haagbeuk (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307196>)

Talud met opgaande eiken en meidoorn (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307974>)

Meidoornhaag (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/308019>)

Rij knoथाagbeuken op talud (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307973>)

Plataan als hoekboom (<https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/307971>)

Archeologisch element

Kolmontburcht (<https://id.erfgoed.net/waarnemingen/700436>)

Vastgesteld bouwkundig erfgoed

Burcht van Kolmont (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/15622>)

Vastgesteld landschapsatlasrelict

Valleien van Mombeek en Fonteinbeek met burcht en bos van Kolmont (<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/97617>)

Het onroerend goed valt binnen het Onroerenderfgoedrichtplan Haspengouw en Voeren – Hoogstamboomgaarden (<https://id.erfgoed.net/plannen/882>)

Binnen de voorgestelde afbakening zijn er geen goedgekeurde erfgoedbeheersplannen of eerder vernietigde beschermingsbesluiten.

2.4.2. Omgeving

Het gewestplan Sint-Truiden-Tongeren (KB 5/04/1977) kleurt de volledige afbakening van het beschermd cultuurhistorisch landschap Kolmontbos in als natuurgebied. Een klein hoekje ter hoogte van de Heideweg valt in agrarisch gebied. Er zijn geen APA's of BPA's van kracht binnen dit gebied.

Ruimtelijk Structuurplan Tongeren (7/10/2010)

Kolmontbos ligt in het deelgebied 'Kleinschalig lintenlandschap Mombeekbekken' dat overeenstemt met het brongebied van de Mombeek en gekenmerkt wordt door een golvend landschap en versnipperd karakter. Het Kolmontbos vormt samen met de valleien van Mombeek en Fonteinbeek de sterke natuurlijke structurerende dragers. De aanwezigheid van de vele kastelen ondersteunt samen met de talrijke laag- en hoogstamboomgaarden het beelden karakter van dit gebied. Bij de ontwikkelingsperspectieven worden de beek- en bosstructuren als de natuurlijke dragers van het landschap naar voor geschoven. Het omringend landbouwgebied zal het beeld van een fijnmazige KLE-structuur (boomgaarden, bomenrijen, bosjes, haagstructuren), typerend voor vochtig Haspengouw, verder moeten uitdragen.

2.4.3. Natuur en Bos

Bosreservaat

Kolmontbos maakt deel uit van het bosreservaat 'Kolmontbos' (MB 14/03/1995). Het betreft een integraal bosreservaat met een oppervlakte van 17,561ha waar spontane ontwikkeling centraal staat en een nulbeheer wordt gevoerd.

Voor het bosreservaat Kolmontbos is in 2002 een beheerplan opgemaakt. Voor het volledige reservaat is een integraal beheer met inleidende maatregelen voorzien. Rond de burchtruïne is een gerichte zone ingesteld. Hierin kunnen werken voor instandhouding van de ruïne uitgevoerd worden. Ook kunnen bomen gerooid worden om de torenruïne zichtbaar te houden. Het maaien en afvoeren van de vegetatie binnen en, onmiddellijk rond de ruïne kan omwille van het behoud en/of ontwikkelen van zeldzame flora-elementen uitgevoerd worden. De torenruïne zelf (73062B0035/00_000) behoort niet tot het aangewezen bosreservaat maar wordt er door omsloten.

Voor beheerplannen opgemaakt voor de wetgeving op het nieuw Natuurbeheerplan (28/10/2017) is de regelgeving van het Bosbeheerplan, het beheerplan voor een natuurreservaat en het Harmonisch Park- en Groenbeheer van toepassing. Er is een overgangsregeling om deze oude beheerplannen om te zetten naar natuurbeheerplannen.

Het beheerplan voor Kolmontbos uit 2002 is omgezet naar een natuurbeheerplan type 4 (10/01/2022). Dit beheerplan is geldig tot 20/11/2023. Hier gelden een aantal verbodsbepalingen. Ontheffing van deze verboden is enkel mogelijk in functie van het natuurbehoud, de volksgezondheid of het wetenschappelijk onderzoek, om disproportionele schade te voorkomen of met het oog op recreatief of educatief medegebruik en voor zover dit medegebruik past in de doelstellingen van het natuurreservaat. De ontheffing kan structureel geregeld worden in het beheerplan, of kan op ad hoc basis aangevraagd worden.

De toegankelijkheidsregeling voor het natuurdomein Kolmont, gelegen op het grondgebied van de stad Tongeren, werd goedgekeurd bij MB van 24/02/2022. Artikel 2.2 stelt dat het gebied niet toegankelijk is voor het publiek behoudens tijdens geleide bezoeken.

Speciale Europese Beschermingszones

Kolmontbos maakt deel uit van het VEN-gebied 'Mombeek' (gebiedsnummer 426). Hier geldt een basisbescherming en verstrengde natuurtoets.

Het beschermd cultuurhistorisch landschap Kolmontbos ligt volledig binnen het habitatrictlijngebied BE2200038 'Bossen en kalkgraslanden van Haspengouw'. Dit gebied omvat een complex van een aantal loofbossen, voornamelijk in vochtig Haspengouw en enkele hellingbossen op kalk met graslanden. De afbakening van het beschermd cultuurhistorisch landschap overlapt met een aantal zoekzones voor Natura 2000.

In dit habitatrictlijngebied komen volgende habitats en soorten voor:

- 6210 Gebieden waar zeldzame orchideeën groeien (*Festuco-Brometalia*)
- 6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland en van de montane en alpiene zones
- 6510 Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*)
- 7220 Kalktufbronnen met tufsteenformatie (*Cratoneurion*)
- 9120: Atlantische zuurminnende beukenbossen met *Ilex* en soms ook *Taxus* in de ondergroei (*Quercion robori-petraeae* – *Ilici-Fagenion*)
- 9160 Sub-Atlantische en Midden-Europese wintereikenbossen of eiken-haagbeukbossen behorend tot het *Carpinium*-betuli
- 91E0 Alluviale bossen met *Alnus glutinosa* en *Fraxinus excelsior* (*Alno-Padion*, *Alnion incanae*, *Salcion albae*)

Myotis bechsteinii– Bechsteins vleermuis

Plecotus – Gewone Grootoorvleermuis

2.4.4. Landbouw en Visserij

Kolmontbos valt niet onder het Herbevestigd Agrarisch Gebied (HAG). Er zijn geen landbouwgebruikspercelen binnen de afbakening. Kolmontbos ligt binnen het beheergebied voor Natura 2000-soorten 'Bossen en kalkgraslanden van Haspengouw' (VLM-SB-GKL-002) met als doelsoort de Grauwe klauwier (2014-2020).

2.4.5. Water

De afbakening loopt in het zuiden van Kolmontbos gedeeltelijk op de grens met de Fonteinbeek. De Fonteinbeek behoort tot het Demerbekken en is een onbevaarbare waterloop van categorie 2. Het beheer gebeurt door Watering De Herk.

Het Demerbekken maakt deel uit van de stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas 2022-2027 die zijn vastgesteld door de Vlaamse Regering op 1 juli 2022.

De groenblauwe linten van waterlopen, hun oevers en hun valleien vormen belangrijke natuurverbindingen. Het veranderend klimaat en de bevolkingstoename zorgen voor extra uitdagingen. Een robuust watersysteem is nodig om hiermee om te gaan. Het herstellen van de verbinding tussen een waterloop en haar vallei is hierbij van groot belang. Er worden concrete acties uitgewerkt zoals het verbeteren van de toestand van het oppervlaktewater en het herstel van een natuurlijke waterhuishouding in het kader van een samenhangend en biodiverser groenblauw netwerk. Structuurkwaliteit en een dynamisch beek- en valleisysteem is cruciaal als buffer voor droogte en wateroverlast en als blauwgroene verbinding voor biodiversiteit.

Kolmont maakt deel uit van 1 van de 17 speergebieden binnen het Demerbekken. Als onderdeel van het speergebied Mombeek wordt hier verwacht dat dit gebied na 2027 enkel nog natuurlijk herstel zal nodig hebben om een goede ecologische toestand te kunnen bereiken (klasse 3).

Er wordt ingezet op meerdere projecten inzake beek- en oeverherstel om de structuurkwaliteit te verbeteren o.a. bij Kolmont. De gebiedsgerichte werking vertaalt zich ondermeer in het Integraal Project Herk en Mombeek. Binnen dit project streeft men naar een goede toestand van de waterlopen door inspanningen op het vlak van riolering, erosiebestrijding en structuurherstel. Tegelijk wordt gewerkt aan een multifunctioneel blauwgroen netwerk in de vallei. Inzake waterkwaliteit worden afspraken gemaakt i.v.m. het probleem van de overstroming van vervuild water, o.a. uit de Fonteinbeek.

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder worden deze toegelicht zodat duidelijk is wat ermee wordt bedoeld.

De beheersdoelstellingen zijn erop gericht om de erfgoedwaarden van Kolmontbos voor de toekomst zoveel mogelijk te vrijwaren in overeenstemming met het huidig statuut van bosreservaat.

Kolmontbos is het resultaat van de wisselwerking tussen het natuurlijk landschap enerzijds en cultuurhistorie anderzijds. Dit zorgt ervoor dat de natuur- en cultuurwaarden vandaag duidelijk verweven zijn. Het beheer moet erop gericht zijn dit unieke landschap als structureel geheel te bewaren en versterken. Voor het beschermde gebied wordt best een geïntegreerd beheerplan opgesteld om een correct evenwicht te vinden tussen cultuur en natuur. Dit document brengt de verschillende beheersdoelstellingen vanuit natuurbehoud én onroerend erfgoed samen in één plan en garandeert één afgestemde gebiedsgerichte visie binnen de geldende regelgeving.

Op de burchtruïne en in Kolmontbos zijn nog een aantal elementen houtig erfgoed aanwezig als resultaat van de landschappelijke parkaanleg in de 19de eeuw. Deze bomen hebben een hoge relictwaarde en een sterk beeldbepalend karakter. Het regulier beheer moet erop afgestemd worden om de bomen zo lang mogelijk in stand te houden op en rond de burchtruïne. Monitoring van de fysische toestand van de bomen en hun standplaats is noodzakelijk om tijdig problemen vast te stellen en acties te ondernemen om de bomen binnen hun specifieke context zo oud mogelijk te laten worden.

De verschillende holle wegen en paden in Kolmontbos zijn ontstaan tijdens de lange periode dat het bos gebruikt en beheerd werd. Ze getuigen van de verschillende functies die het bos vervulde voor zijn opeenvolgende eigenaars. Door de ontoegankelijkheid van Kolmontbos zijn de wegen in onbruik geraakt maar nog steeds herkenbaar. Het is aangewezen om het onverhard karakter van deze wegen te behouden als getuigen van het historisch wegennetwerk in Kolmontbos. De begeleidende beplanting bij sommige holle wegen versterkt de herkenbaarheid van de wegtracés en is in combinatie met de wegen zo lang mogelijk te behouden binnen het gevoerde bosbeheer.

De lijnaanplantingen in de bosrand van Kolmontbos refereren naar historische perceelsgrenzen uit de 19de eeuw en vormen zo waardevolle relictten van een specifieke fase in de ontwikkelingsgeschiedenis van het bos. Het is aangewezen om deze bomen- en struikenrijen zo lang mogelijk herkenbaar in stand te houden binnen het bosbeheer. Regulier beheer kan er voor zorgen dat de relictwaarde van deze elementen behouden blijft.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechtouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Als voor de handelingen aan of in beschermde goederen een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen of voor het verkavelen van gronden, een omgevingsvergunning voor de exploitatie van een gedeelde inrichting of activiteit, een vergunning, toelating, machtiging, ontheffing of afwijking overeenkomstig de bepalingen van het Bosdecreet van 13 juni 1990, het decreet van 21 oktober 1997 betreffende het natuurbehoud en het natuurlijk milieu of het decreet van 25 april 2014 betreffende de omgevingsvergunning vereist is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

- Villaretkaart 1745: Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maestricht et Liège, levée par Villaret, Ingénieur du Roi, 1745-1748, schaal 1:14.400, originelen bij het Institut National de l'Information Géographique et Forestière-Saint-Mandé (France), Cartothèque, Chemise 292.
- De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden van Jozef Jean François de Ferraris, opgesteld tussen 1770-1778, schaal 1:11.520 herleid naar 1:25.000. Koninklijke Bibliotheek van België, http://www.kbr.be/collections/cart_plan/ferraris/ferraris_nl.html.
- Atlas der Buurtwegen, overzicht van historische versies 1843-1845, schaal 1:2.500.
- Gereduceerde Kadasterkaart van België, Dépôt de la Guerre, uitgegeven tussen 1845-1855, schaal 1:20.000
- Topografische kaart van België, Philippe Vandermaelen, uitgegeven tussen 1846-1854, schaal 1:20.000.
- Atlas Cadastral parcellaire de la Belgique, Philippe-Christian Popp, uitgegeven tussen 1842-1879, schaal 1:5000
- Topografische kaarten van België, Krijgsdepot: Eerste editie uitgegeven tussen 1865-1880, schaal 1:20.000. Herziening, Militair Cartografisch Instituut: tweede uitgave, 1880-1884, derde uitgave 1889-1900 en herziening derde uitgave 1900-1930, schaal 1:20.000. (Lemoine-Isabeau, 1988)
- Kaart van België, Militair Cartografisch Instituut, uitgegeven tussen 1928-1950, schaal 1:20.000.
- Kaart van België, Militair Geografisch Instituut, uitgegeven tussen 1949-1970, schaal 1:25.000.
- Topografische basiskaart numerieke reeks, Nationaal Geografisch Instituut, uitgegeven in 2009, schaal 1:10.000.

- Geoportaal Onroerend Erfgoed, Digitaal Hoogtemodel, DHMV II, skyview factor 0,25m [online], <https://geo.onroenderfgoed.be> (geraadpleegd op 12/05/2023).
- BAEYENS L. 1959: *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Borgloon 106E*, Gent.
- CLAASSEN A. 1970: *Van mottoren tot kasteel*, Publicaties van het Provinciaal Gallo-Romeins museum Tongeren 14, Tongeren.
- de BORMAN C.-Th. F. M. 1862: *Histoire du château de Colmont. Recherches archéologiques (extrait du Bulletin de l'Institut archéologique liégeois V)*, Luik.
- DE MEULEMEESTER J. 1991: Structures défensives et résidences princières: les châteaux à motte du comté de Looz au XIe siècle, in: Böhme H.W. (ed.), *Burgen der Salierzeit. Teil 1: In den nördlichen Landschaften des Reiches*, Sigmaringen, 281-289.
- DE KEERSMAKER L. & VANDEKERKHOVE K. 2007: Bijzondere elementen in bosreservaat Kolmont, *INBO Bosreservatennieuws* 7, 16-17.
- DOPERE F. & UBREGTS W. 1991: *De donjon in Vlaanderen. Architectuur en wooncultuur*, Acta Archaeologica Lovaniensia – Monographiae 3, Leuven.
- DRIESEN F. 1851: *Recherches historiques sur Tongres et ses environs*, Tongeren.
- GYSSELING M. 1960: *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, 2 delen, Bouwstoffen en studiën voor de geschiedenis en de lexicografie van het Nederlands, Brussel.
- HANSAY A. 1934: *la Charte d'Affranchissement de Colmont et ses Confirmations, Verzamelde opstellen geschied- en Oudheidkundigen Studiekring te Hasselt X, 2, 285-300.*
- JANSSENS F. 2002: *Bosbeheerplan voor het bosreservaat Kolmont*, Hasselt.

- RYSSAERT C., PHILIPSEN F. & VANHOLME N. 2020: *Een archeologische evaluatie en waardering van de burcht van Kolmont (Overrepen, Tongeren). Eindverslag*, RAAP België – Rapport 456, Eke.
- VAES J. 2016: *De Graven van Loon: Loons, Luiks, Limburgs*, Leuven.
- VANDEKERKHOVE K., VAN DE KERCKHOVE P., LEYMAN A., DE KEERSMAEKER L., LOMMELEN E., ESPRIT M. & GOESSENS S. 2021: *Monitoring programme on strict forest reserves in Flanders (Belgium): methods and operational protocols - With an overview of the intensive monitoring sites*, Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 28, Brussel.
- VANDEWAL S. 2009: *Tongeren, de vrijheid gemeten. De prekadastrale kaart van de stadsvrijheid 1732 en de kadastrale kaart van de stad binnen de wallen 1829*, Limburgse Studies 4, Wijer.
- VERSTEIRT V., DESENDER K., GEUDENS G. & GROOTAERT P. 2000: *Determinatie en bioindicatie van bosgebonden ongewervelden 3: Ecologische standplaatskarakterisatie van bossen aan de hand van keverfauna (coleoptera)*, Brussel.
- VANMECHELEN L., BODDEZ P., HERMY M. 1997: *Basisinventarisatie van de Bosreservaten*, Leuven.

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archiefphoto's, bouwplannen, kadastralmutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

5.4. Passende beoordeling

Er is een voortoets (passende beoordeling) opgemaakt in functie van de beschermingsprocedure.